

יתרון הדמוקרטיה

© כל הזכויות שמורות

ספרים נוספים בהוצאת שלם

ספריית לויתן:

אדמנד ברק – מחשבות על המהפכה בצרפת
פרידריך האייק – הדרך לשעבוד
המילטון, מדיסון וג'יי – הפדרליסט
ג'מבטיסטה ויקו – המדע החדש
כסנופון – דיאלוגים סוקרטיים
ק"ס לואיס – ביטול האדם
ניקולו מקיאוולי – הנסיך (עם הוצאת דביר)
ריינהולד ניבור – בני האור ובני החושך
קרל פופר – החברה הפתוחה ואויביה
גוטלוב פרגה – כתב מושגים
מילטון פרידמן – קפיטליזם וחירות
ליאו שטראוס – הזכות הטבעית וההיסטוריה

הספרייה להגות דמוקרטית:

ג'ון אלס – נגד הדקונסטרוקציה
סמואל הנטינגטון – התנגשות הציביליזציות
תומס סואל – עימות בין השקפות
אלן פינקלקראוט – בשם האחר: הרהורים על האנטישמיות שבפתח
מרטין לותר קינג הבן ואחרים – איציות ודמוקרטיה
הנרי קיסינג'ר – משבר: ניהול מדיניות החוץ במלחמת יום כיפור וביציאה מווייטנאם
ארווין קריסטול – מחשבות על השמרנות החדשה

הספרייה להגות יהודית:

אליעזר ברקוביץ – מאמרים על יסודות היהדות

הספרייה להגות דמוקרטית

נתן שרנסקי

עם רוז דרמר

יתרון הדמוקרטיה

על כוחו של החופש לגבור
על הרודנות והטרור

תרגום יצחק טישלר

הוצאת שלם, ירושלים התשס"ו

The Case for Democracy:
The Power of Freedom to Overcome Tyranny and Terror

Natan Sharansky with Ron Dermer

עורכת סדרה: יעל חזוני
הפקה: מרינה פיליפודי ורחל קביץ

© 2005

כל הזכויות של המהדורה העברית

שמורות למרכז שלם, רחוב הצפירה 22א, ירושלים

Copyright © 2004 by Natan Sharansky and Ron Dermer

First published in the United States by PublicAffairs,

a member of the Perseus Book Group

עיצוב עטיפה: אריקה הלבני

Cover Photos: Woman Voting in Iraq 2005 © The Associated Press;

Anti-Syrian Demonstration in Beirut 2005 © Visual;

Protesters on the Berlin Wall 1989 © Visual

הפצה: מרכז שלם, רחוב הצפירה 22א, ירושלים

טל' 560-5500 (02), פקס 560-5511 (02)

דואר אלקטרוני: shalemorder@shalem.org.il

מסת"ב 965-7052-26-2 ISBN

דאנאקוד 496-1034

Printed in Israel

לזכרו של אנדריי סחרוב
האיש שהוכיח כי באמצעות בהירות מוסרית
ואומץ אפשר לשנות את העולם

© כל הזכויות שמורות

תוכן העניינים

9	אל הקורא הישראלי
12	פתח דבר
25	מבוא
38	פרק א חירות לכולם?
54	פרק ב חברה חופשית וחברת פחד
74	פרק ג דוגמאות אי פרגמנט
98	פרק ד משימה אפשרית
135	פרק ה מהלסינקי לאוסלו
170	פרק ו המאבק לבהירות מוסרית
196	פרק ז הזדמנות שהוחמצה
225	סיכום
236	הערות
246	דברי תודה
249	מפתח שמות

אל הקורא הישראלי

הספר הזה נועד במקורו לתרום לשיח הפוליטי על מדיניות החוץ האמריקנית אחרי פיגועי 11 בספטמבר 2001, אבל פרסומו בעברית חשוב לי במיוחד.

שתי סיבות לדבר. הראשונה – אישית. הרעיונות הגלומים בספר הם אלה שפיתחתי, העליתי על נס ודבקתי בהם בשלושים השנים האחרונות. אם באתי הכלא הסובייטיים ואם בישיבות הקבינט הביטחוני הישראלי, מדינת ישראל הייתה תמיד במרכז הדיון ברעיונות אלו. ככלות הכל, המדינה היהודית היא שהייתה מרכז הלומותי, ענייני ודאגותי.

הסיבה השנייה כללית יותר. הרעיון העיקרי המונח בבסיס יתרון הדמוקרטיה הוא הניגוד בין חברות חופשיות לחברות פחד. כאי דמוקרטי בים של עריצות, ישראל עומדת בקו החזית הראשון במערכה בין שני סוגי החברה הללו. מן הבחינה הישראלית, הבעיות שמעורר הספר הזה רחוקות מלהיות תרגיל אינטלקטואלי יבש בסמינר אוניברסיטאי; הן בעיות של חיים ומוות. בשל כך, הסכמה עם הרעיונות הנידונים בספר, התעלמות מהם או שלילתם תמשכנה להשפיע באורח ישיר, לטוב ולרע, על השתלשלות המאורעות בישראל.

דברים רבים אירעו בעולם בעשרת החודשים שחלפו מאז יצא לאור יתרון הדמוקרטיה במהדורתו המקורית. בלבנון סחפו מחאות ציבוריות את הארץ, והביאו לסילוקם החפז של הכוחות הסוריים שהפכו אותה לצמיתה של דמשק במשך שלושים שנה. במצרים התגברו רכבות אזרחים על פחדיהם מפני המשטרה החשאית וקמו למחות נגד ממשלתם, כשהם קוראים בגלוי "כיפאיה!", או "די!" ומה שחשוב לא פחות, אלפי שופטים מצרים תבעו בפומבי שינוי בשיטת הבחירות. בעיראק אזרו עוז מיליוני אנשים, וחרף האיום על חייהם השתתפו בבחירות הדמוקרטיות הראשונות מזה יובל שנים כמעט, כשהם מציגים בגאווה את אצבעותיהם הצבועות בדיו סגולה לנוכח עולם נדהם. ובקרב תוכלנה נשים להצביע בפעם הראשונה בכוויית.

הן התומכים במדיניות האמריקנית במזרח התיכון והן המתנגדים לה אינם יכולים להכחיש את השפעתה העצומה. עמים מדוכאים ברחבי האזור מבינים יותר ויותר שהמדיניות האמריקנית החדשה, המתמקדת בהתפשטות הדמוקרטיה, קעקעה את חומת הפחד שבנו המשטרים השולטים בהם. אם הרעיונות שאני דן בהם בספר הזה תרמו תרומה כלשהי למדיניות עידוד הדמוקרטיה, אינני יכול אלא להיות מרוצה. במשך שנים רבות ניסיתי להסביר את חשיבותה המכרעת של החירות לשלום ולביטחון. ולכן, שלא במפתיע, אני חש שביעות רצון כשהנשיא בוש, אחד מקוראיו הראשונים של הספר הזה, אשר המליץ עליו בהתלהבות, אומר שהרוצה להעיף מבט על מדיניות החוץ שלו ראוי שיקרא את יתרון הדמוקרטיה.

אבל בשביעות הרצון הזאת פוגמת ההכרה שהרעיונות הללו זכו לקבלת פנים צוננת מצד ההנהגה הישראלית. ראש הממשלה אריאל שרון אמר לי פעם ברצינות מדומה: "טוב ששכנעת את בוש בדברים שאינם קיימים". אף שהדברים נאמרו בבדיחות הדעת, הם חושפים במידה רבה את יחסו הספקני לאפשרות השינוי הדמוקרטי באזור.

שרון בהחלט אינו היחיד המגלה ספקנות כזו. העדר אמונה בכוחה האוניברסלי של החירות מהווה חלק בלתי נפרד מתפיסת העולם שיצרה את שני הרעיונות הבולטים בתחום מערכת היחסים עם

הפלסטינים בשני העשורים האחרונים. מנקודת ראותם של רוב הפוליטיקאים בישראל, בין בשמאל ובין בימין, צידוד במזרח תיכון דמוקרטי איננו אלא חשיבה אוטופית. יש שאפילו רואים בו ניסיון מגושם להכשיל את תהליך השלום. יתר על כן, ספקנות זו חזקה עד כדי כך שהיא מצליחה להתעלם מן השינויים הסוחפים שהחלו לשנות את פני האזור. לא פלא אפוא שמותו של ערפאת לא הביא שינוי במדיניותה של ישראל.

מאחר שמנהיגי ישראל עדיין אינם מאמינים בסיכוייו של שינוי דמוקרטי אמיתי בצד הפלסטיני, כולם נסוגים לבסוף לצעדים חד-צדדיים, אם כדי להפיג לחצים פנימיים וחיצוניים, אם כדי לזכות באהדה בינלאומית. חסרה עדיין התייחסות אמיתית לבעיות המכרסמות בחברה הפלסטינית; ללא התמודדות עם בעיות אלו, עזה שתצמח מתכנית ההתנתקות של שרון תישלט בידי טרוריסטים, בדיוק כמו שהאוטונומיה הפלסטינית שצמחה מאוסלו הפכה להיות אוטונומיה של טרור.

תקוותי היא שפרסום יתרון הדמוקרטיה בעברית יעורר דיון מעמיק ורציני יותר בברירות הנראות בעיניי אופטימיות יותר ומעשיות יותר. דיון כזה יביא אולי לראשיתה של מדיניות שיש בה, לדעתי, תקווה גדולה יותר לעתיד, לנו ולפלסטינים כאחד.

פתח דבר

בפברואר 1986 הייתי לאסיר הפוליטי הראשון ששחרר מיכאיל גורבצ'וב. תשע שנים לפני כן נאסרתי בשל האשמת שווא בבגידה. פשעיי האמיתיים היו מלחמה על זכויות האזרח בברית המועצות ועל זכות ההגירה של יהודי ברית המועצות, ואני בתוכם. הקג"ב התייחס בבוז לאנשים הרבים במערב שפעלו בלא ליאות לשחרור יהדות ברית המועצות וראה בהם "כנופיית סטודנטים ועקרות בית". אבל ההנהגה הסובייטית לא העריכה נכונה את יכולתו של צבא המתנדבים הזה לסייע לנו בהשגת החופש.

השבח על המאמץ האחרון שהביא לשחרורי מגיע לנשיא רונלד רייגן. בשעה שאשתי, אביטל, הפגינה מול ועידת הפסגה בז'נבה בסוף 1985, הצביע עליה הנשיא רייגן, פנה לגורבצ'וב ואמר: "אתה יכול להמשיך ולהגיד ששרנסקי הוא מרגל אמריקני, אבל העם שלי מאמין לאישה הזאת. וכל עוד אתה משאיר אותו ואסירים אחרים בכלא, לא נוכל ליצור יחסי אמון בינינו".

זמן קצר מאוד אחרי השיחה הזאת הועברתי מתאי במחנה מאסר באוראל לבית חולים. הממונים על מערכת העונשין הסובייטית פיתחו סדרה של שמונה עשר תפריטים למטרת "חינוך מחדש"; כשהובאתי